

*Милош Прица, сарадник у настави
Универзитет у Нишу, Правни факултет*

**Приказ књиге:
Предраг Димитријевић,
ПРАВО ИНФОРМАЦИОНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ: ОСНОВИ
КОМПЈУТЕРСКОГ ПРАВА, СБЕН, Ниш, 2009, 273
странице.**

Године 2009. светло дана угледала је књига „Право информационе технологије“, настала из пера Предрага Димитријевића, редовног професора Правног факултета Универзитета у Нишу, као плод веома продубљеног правно-теоријског, ванправног и надасве, правно-позитивистичког третирања примене информационих технологија у праву.

Књига настаје као уџбеник намењен студентима правних факултета, изражавајући ауторово настојање да студентима, правницима практичарима и посленицима правне науке предочи резултате мултидисциплинарног истраживања употребе информационих технологија у праву, попуњавајући, у том погледу, постојећу празнину у српској правној доктрини.

Књига „Право информационе технологије“ вредносно надгорњује постојећа дела ове врсте на српском правном подручју. Прво, Димитријевић предмету изучавања приступа са правног становишта у правнопозитивистичком и правнотеоријском аспекту. Посленици српске правне науке који су научну мисао посветили односу информатике и права, предмету изучавања приступају са претежно ванправног становишта. Димитријевић проблеме расветљава са свешћу да је природа њихова правна, а да је дисциплина којој је књига намењена такође правна, из чега произилази ауторова правнопозитивистичка и правнотеоријска оријентација. С тога, књига која је пред нама представља утемељитељско дело Правне информатике у нас. Друго, вредна је истицања ширина ауторовог интересовања.

Димитријевић предмету изучавања приступа мултидисциплинарно, предочавајући управноправни, грађанскоправни, кривичноправни и правноекономски аспект примене савремених технологија у праву. Аутор је уложио велики напор да огромну грађу систематизује у складну петнаестоделну целину. Тим целинама Димитријевић одређује појам Права информационе-комуникационе технологије, разматра информатичку функцију савремене државе и права, анализира информациону технологију спрам правнога одлучивања и правних аката, говори о електронској управи, електронској демократији, електронском пословању, компјутерском криминалитету, а рад окончава разматрањем заштите права приватности услед развоја информационих технологија. Треће, књигу карактерише богат упоредноправни приступ. Књига садржи међународноправну регулативу (Уједињене нације, Савет Европе, Европска Унија) и обилује знаковитим решењима у правним системима појединих држава различитих породица права, као и бројном релевантном страном књижевношћу на коју аутор упућује. Четврто, у појединим сегментима, Димитријевићево дело представља први озбиљан научни рад те врсте у нас (информациона технологија и правно одлучивање, информациона технологија и правни акти, информациона технологија и право приватности), те у том погледу, књига ће представљати значајну инспирацију за теоријска промишљања научних посленика у овој области. Пето, због скрупулозне анализе важећих правних регула, Димитријевићево дело биће од значаја српском законописцу приликом регулисања питања примене информационе технологије у праву. Напоследку, студенти правних факултета коначно добијају могућност да усвоје знања која се правничком позиву све израженије постављају као неизоставни захтев времена.

У уводном делу аутор предочава постулате системског и кибернетског приступа процесу управљања сложеним системима, пружајући читаоцу слику о теоријским претпоставкама правне информатике на којима почива њена мутидисциплинарност. Свестан да је свако изучавање односа права и информационе технологије у светлу неминовнога заостајања права за степеном развоја информационих технологија и могућностима њене употребе у области права, аутор казује да право у новом дигиталном окружењу добија нову социјалну функцију. То значи да је Право систем регуларних информација

које су вредносно усмерене на комуникационе односе у сајбер простору. Сматрајући да у том простору ново електронско право треба да нађе своју нову мисију, аутор се одлучује да дисциплину назове „Право информационо-комуникационе технологије“, смештајући у њен оквир правне норме које регулишу друштвене односе у вези са употребом информационе и комуникационе технологије (в. стр. 8).

У првоме поглављу „Информационо друштво као нова реалност“, Димитријевић анализира карактеристике информационог друштва, однос феномена глобализације и информационог друштва и нарочито однос државе, права и информационог друштва. На овом месту пажње су вредни ауторови ставови о информатичкој функцији савремене државе, односно ставови о државном систему као систему обраде информација, из чега произилази питање правне природе савремене државе. С тим у вези, аутор анализира управу савремене државе као једино нужно биће државе. Димитријевић на овом месту истиче да увођење савремене технологије у област управе, чији је циљ стварање ефикаснијих, рационалнијих и јефтинијих метода рада који ће одговорити захтевима модерног времена, доводи до промене досадашњег класичног и ауторитативног модела управе као апарата власти претварајући је у ефикасан систем социјалне регулације који у пружању различитих услуга и комуникацији са грађанима мора да обезбеди одређени квалитет услуга. (в. стр. 25).

Друго поглавље књиге посвећено је праву Интернета. Аутор предочава правне проблеме чије је јављање опредељено развојем сајбер простора, указујући на правне солуције регулисања Интернета. На овом месту дата је правна регулатива Интернета у нас, подвргнута критичком осврту инспирисаном правном заштитом субјективних права грађана.

Треће поглавље „Примена информационе технологије у праву“ садржи материју посвећену примени информационе технологије у целинама правнога система: у правној теорији, позитивном законодавству и правној пракси. Читаоцима се пружа увид у користи које правницима даје информатика; почев од пречишћавања правнога поретка, омогућавања компаративног приступа, лаког проналажења правних прописа, те доприношења остваривању принципа законитости, правне сигурности и реализације концепта правне државе.

У четвртоме поглављу „Информациони системи и право“, објашњен је процес обраде правних информација. Аутор излаже правне информационе системе, њихово функционисање, указујући на познате правно информационе системе у свету. Нарочито овде издвајамо редове посвећене правним експертним системима као оличењу примене вештачке интелигенције којима компјутерски програми мењају људски интелект и знање. Заправо, правни експертни системи представљају компјутерске програме засноване на знању и закључивању конципираним да репродукују функције правних есперата.

Пето поглавље књиге посвећено је односу информационе технологије и правнога одлучивања. На пољу изучавања примене информационих технологија у поступку доношења правних аката, професор Димитријевић дао је велики допринос српској правној науци.¹ У овоме поглављу аутор анализира философскоправно и теоријскоправно одлучивање о праву, као и нормативно и апликативно одлучивање у праву, објашњавајући могућност коришћења рачунара за доношење правних аката. Аутор овде објашњава логичку структуру процеса управноправнога одлучивања чија се суштина очитује у прецизирању примарне диспозиције опште правне норме. Управноправно одлучивање подразумева утврђивање правне и чињеничне информације и извођење закључка који означава примену опште норме на конкретан случај, чиме се уобличава одређена конкретна норма која има обележја управнога акта. Интерпретација правних прописа на подлози случајева који се стално понављају доводи до стандардизације и формализације начина одлучивања и стандардизације и формализације информација на основу којих се одлучује. Аутор констатује: „у оваквим случајевима (управним стварима) у којима је на основу околности (фактичких и нормативних) могуће успоставити сталне критеријуме и правила за одлучивање, при чему су информације за одлучивање редовно одмах доступне и потпуне, рачунари се могу употребити не само за формирање потребних информација, већ им се може поверити и само одлучивање, тј. програ-

---

¹ Године 1991. Предраг Димитријевић одбранио је на Правном факултету Универзитета у Београду магистарску тезу под називом „Управни акти и савремена технологија“.

мирано издавање управних аката“ (в. стр. 77). Дакле, ради се о тзв. рачунарски примереним управним стварима у којима се рачунар користи за непосредно обликовање конкретне нормативне садржине управног акта, а на основу претходно направљеног програма. С друге стране, у овом поглављу књиге објашњене су и тзв. рачунарски непримерене управне ствари неподесне по природи својој за стандардне формално-логичке поступке, те се рачунар може користити само као помоћно техничко средство за брзо и поуздано претраживање и пренос релевантних података и информација. Важно је навести да аутор у оквиру овога поглавља даје правнотеоријску експликацију могућности употребе информационе технологије код појединих модела правних аката: позитивних и негативних; конститутивних и декларативних; правно везаних и дискреционих; правних аката инокосних и колегијалних органа; простих и сложених правних аката; индивидуалних, генералних и општих правних аката; првостепених и другостепених правних аката; правних аката по захтеву странке и по службеној дужности.

Шестим поглављем „Информациона технологија и правни поступак“ анализирају су: појам и информатичка природа правног поступка; главне претпоставке за информатизацију управног поступка; правне и техничке могућности за информатизацију управног поступка; комуникација у управном поступку; информатизација скраћеног управног поступка; исправе у информатизованом управном поступку; микрофилмска технологија у управном поступку; форма (облик и саставни делови) решења и информационе технологије. У оквиру овога поглавља аутор предочава важеће норме српског управноправног законодавства у погледу примене информационе технологије у управном поступку. Расветљавајући поменута питања у контексту европских и светских стандарда, аутор даје смернице српскоме законописцу за имплементацију европских и светских стандарда у примени информационе технологије у управном поступку.

Седми део књиге „Информациона технологија и правни акти“ обухвата материју посвећену аутоматским правним актима. Аутор даје класификацију грешака код аутоматских правних аката са нарочитом освртом на правно дејство погрешних правних аката донетих путем рачунара. Затим је обрађено питање одговорности у

вези са правним актима донетим путем рачунара. Завршни део овога поглавља почива на објашњењу правне природе аутоматских правних аката.

У осмом делу књиге посвећеном електронској управи приказани су: појам и домени електронске управе; циљеви електронске управе; претпоставке електронске управе; активности и организациона структура електронске управе; правна регулатива и социјалне последице електронске управе. Нарочито су акцентоване погодности сервиса електронске управе које у државама е-Владе уживају грађани, корпорације и државни органи.

Девето поглавље књиге „Електронски потпис и е-Право“ садржи следеће потцелине: проблеми интернет комуникација; безбедност електронске комуникације; технологија електронског потписа; правна регулатива електронског потписа; безбедност електронских трансакција и електронско право. Димитријевић објашњава регулативу Европске Уније у овој области, којом је и био инспиран наш законодавац приликом усвајања важећег Закона о електронском потпису. Но, аутор констатује да у овој области тек предстоји процес имплементације европских стандарда у наш правни систем.

Десети део књиге „Електронско пословање“ показује ширину ауторовога изучавања примене информационе технологије у правним областима правног система. Са економског, политиколошког и правног становишта овде су разматрана следећа питања: електронска економија као део глобалне електронске комуникације; појам електронског пословања; правна питања е-трговине; законски прописи у Европској Унији и утицај на е-бизнис; правно регулисање е-пословања; електронска трговина и дигитални потпис; електронско банкарство; електронско пословање и државни интерес.

Ширина обухвата истраживања очитује се такође у једанаестом поглављу „Интелектуална својина и информациона технологија“. У оквир овога дела књиге смештени су: ауторска и сродна права на интернету; софтверска пиратерија; пиратерија на интернету; техничка и правна заштита софтвера.

Дванаесто поглавље књиге „Електронска (дигитална) демократија“ плод је политиколошког, правнотеоријског и правнотехничког анализирања могућности примене информационих технологија у изборном поступку. Стављајући питање примене информа-

ционе технологије у изборном поступку у контекст учења о демократији, аутор предочава врлине и мане информатичког начина гласања, као и мане изборног поступка уопште. Анализу информатизације изборног поступка, поткрепљену примерима појединих држава у свету, аутор крунише класификацијом информационога гласања, презентујући при томе грешке и ризике приликом електронског гласања.

Тринаесто поглавље „Информациона технологија и приватност“ посвећено је проблему заштите приватности услед примене информационих технологија у праву. Аутор говори о праву приватности које штити три врсте интереса: човекову аутономију одлучивања у интимним и личним стварима; интерес појединца да се заштити од откривања личних околности и интерес појединца да се обезбеди од неосноване присмотре од стране власти. Будући да је ауторов приступ проблемски оријентисан, на овоме месту питање правне заштите приватности третира се у контексту информатичког друштва и глобалног комуникационог окружења. На тај начин, Димитријевић истиче савремено становиште приватности као право појединца, група или институција да сами за себе одреде када, како и у којој мери ће се информације о њима саопштавати другим лицима. Врлина књиге у целини, не само овога поглавља, јесте ауторовов скрупулозан приступ утврђивања праве мере између заштите слобода и права грађана и потребе друштвене заједнице за остварењем јавног интереса. Даље, аутор упознаје читаоца са различитим правцима компаративног законодавства у овој области. При томе, ауторов разматрања обилују бројним регулативним решењима правних система романско-германске и англосаксонске породице права. Овом поглављу придодата је техничко-технолошка заштита приватности.

Четрнаесто поглавље „Правна заштита података о личности“ наставак је претходног дела књиге. Обилато је приказана законодавна политика правне заштите права приватности различитих правних подручја. Припоменимо да је у оквиру овога дела књиге дата регулатива заштите права приватности Организације уједињених нација, Савета Европе и Европске уније. Ауторов правнопозитивистички приступ определио је да завршна разматрања ове тематике буду по-

свећена важећем законодавству у нас, односно уставним нормама и одредбама Закона о заштити података о личности из 2008. године.

Последњи део књиге „Компјутерски криминал и правна заштита“, обухвата неколико потцелина: појам и основне карактеристике (обележја) компјутерског криминала; појавни облици компјутерског криминалитета; појам компјутерског криминалитета; карактеристике учинилаца; компјутерски криминалитет у упоредном кривичном праву; компјутерска кривична дела; борба против компјутерског криминала.

Сасвим је јасно да ће књига, којој смо посветили овај рад, омогућити студентима правних факултета да своје правничко образовање употпуне знањима која се правничком позиву постављају као неизоставни захтев времена. Изражавамо увереност да ће књига „Право информационе технологије“, као утемељитељско дело правне информатике у нас, инспирисати научне посленике на сопствена теоријска истраживања о примени информационе технологије у правним областима правнога система. Такође, изражавамо наду да ће и српски законодаписац у законодавном делању бити надахнут идејама ове драгоцене књиге.